

МІНІСТЕРСТВО КУЛЬТУРИ І ТУРИЗМУ УКРАЇНИ

Державний методичний центр навчальних закладів
культури і мистецтв

НАРОДОЗНАВСТВО І ФОЛЬКЛОР

Програма
для вищих навчальних закладів культури і мистецтв
I–II рівнів акредитації

Спеціальність
“Музичне мистецтво”

Спеціалізація
“Естрадний спів”
(на базі повної загальної середньої освіти)

Київ – 2008

МІНІСТЕРСТВО КУЛЬТУРИ І ТУРИЗМУ УКРАЇНИ

Державний методичний центр навчальних закладів
культури і мистецтв

НАРОДОЗНАВСТВО І ФОЛЬКЛОР

Програма
для вищих навчальних закладів культури і мистецтв
I–II рівнів акредитації

Спеціальність
“Музичне мистецтво”

Спеціалізація
“Естрадний спів”
(на базі повної загальної середньої освіти)

Київ – 2008

Видання здійснено на замовлення Державного методичного центру навчальних закладів культури і мистецтв України

НАРОДОЗНАВСТВО І ФОЛЬКЛОР

Програма для вищих навчальних закладів культури і мистецтв І–ІІ рівнів акредитації. – Вінниця: НОВА КНИГА, 2008. – 20 с.

Укладач	<i>М. І. Степанюк</i> – викладач-методист Київського державного коледжу естрадного та циркового мистецтв
Рецензенти:	<i>Ю. П. Рибак</i> – кандидат мистецтвознавства, доцент кафедри музичної фольклористики Львівської державної музичної академії ім. М. Лисенка <i>О. В. Тюрикова</i> – доцент кафедри історії музики і фольклору Донецької державної музичної академії ім. С. Прокоф'єва, кандидат мистецтвознавства
Редактор	<i>Ю. Д. Виноградова</i>
Відповідальний за випуск	<i>Н. І. Коваленко</i>

Навчальне видання

Формат 60×84_{1/16}. Папір офсетний. Друк ризографічний.
Ум. друк. арк. 1,16. Наклад 100 прим.

ПП “НОВА КНИГА”, м. Вінниця, вул. Квятека, 20
Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи до Державного реєстру видавців, виготівників і розповсюджувачів видавничої продукції
ДК № 2646 від 11.10.2006 р.
Тел. (0432)52-34-80, 52-34-82 Факс 52-34-81
E-mail: info@novaknyha.com.ua

© Державний методичний центр навчальних закладів культури і мистецтв України, 2008

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

Програма з дисципліни “Народознавство і фольклор” розрахована на студентів вищих навчальних закладів II рівня акредитації музичних спеціальностей на основі повної загальної середньої освіти.

Ця програма укладена з урахуванням вимог державного стандарту (програми) дисципліни “Народознавство і фольклор”, розробленої робочою групою Київського державного коледжу естрадного та циркового мистецтв, затвердженої Міністерством освіти і науки України, і рекомендована для впровадження в практику даної навчальної дисципліни у відповідних вищих закладах освіти.

При підготовці програми враховано принцип комплексного вивчення студентами спеціальних дисциплін гуманітарного циклу, який передбачає оволодіння ними поряд з “Народознавством і фольклором” ряду інших дисциплін: “Безпеки життєдіяльності”, “Української мови за професійним спрямуванням”, “Англійської мови”, “Історії естради”, “Історії театру” тощо.

Вивчення курсу має на меті дати студентам основи народознавчих знань, ознайомити їх з етнографічною спадщиною, розширити світоглядні горизонти. У майбутньому набуті знання допоможуть в організації творчої діяльності артистів.

Курс “Народознавство і фольклор” ставить перед собою завдання ознайомити студентів з виникненням і розвитком українського народу, його звичаями, фольклором, народним мистецтвом, світоглядними уявленнями.

Програмою передбачено різні форми організації навчального процесу: лекційні, практичні заняття (семінарські, обговорення студентських доповідей, рефератів), самостійна робота над запропонованими викладачем темами. Тематику практичних занять розробляє викладач і вона додається до робочої програми.

Дійсна програма враховує також зміни, що відбулися у відповідних вищих навчальних закладах, специфіку фахової підготовки студентів з мистецького напрямку. Основна робота викладача зі студентами проводиться безпосередньо на заняттях.

Основною формою проведення занять є лекційні заняття з викладачем, але для творчого осмислення ідей і положень дисципліни студенти обов'язково самостійно готуються до занять.

До програми додається перелік понять і основних вмінь, знання яких обов'язкове для кожного студента, а також список літератури з курсу “Народознавство і фольклор”.

Критерієм оцінки роботи студента є не стільки обсяг матеріалу, що залишився в пам'яті, скільки вміння його аналізувати, узагальнювати, активно використовувати в позанавчальній ситуації, самостійній роботі.

Програма розрахована на **54 педагогічні години**. У ній подано орієнтовний тематичний план з розподілом навчального часу на вивчення окремих розділів і тем за курсами і семестрами навчання. Викладачу, за погодженням з цикловою комісією, надається право змінювати до **20%** кількості годин у межах навчального плану.

Зміст робочої програми обговорено на засіданні викладачів циклової комісії загальноосвітніх дисциплін Київського державного коледжу естрадного та циркового мистецтва.

МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ

Головними цілями вивчення дисципліни “Народознавства і фольклору” є:

- формування у студентів основ народознавчих знань;
- ознайомлення студентів з етнографічною спадщиною;
- формування світоглядних горизонтів;
- набуття навичок дослідницької роботи;
- оволодіння знаннями про історичне походження українців, про їх звичаї, обряди, про історичні корені народної культури;
- виховання патріотизму і поваги до інших народів;
- підготовка до активного громадського життя в незалежній державі.

Важливо звернути увагу на сучасну методику викладання дисципліни “Народознавство і фольклор”. Необхідно враховувати специфіку, рівень базових знань і здібностей студентів. Рекомендовано при

вивченні дисципліни надавати перевагу методам розвитку самостійного мислення, бесіди, дискусії.

Методичні вказівки щодо проведення підсумкових контрольних робіт

II курс, III семестр – підсумкова контрольна робота

Рівень знань студентів оцінюється викладачем по темах, вивчених у III-му семестрі.

II курс, IV семестр – підсумкова контрольна робота

Захист студентами рефератів на тему “Історія моєї малої батьківщини”.

Теми, що виносяться на самостійне вивчення студентами

Тема 3. Історичні аспекти формування і становлення української нації – 3 години

Студенти самостійно вивчають:

- а) трипільську добу;
- б) післятрипільську добу;
- в) скіфо-сарматську добу;
- г) слов'янську добу.

Підготувати тези в конспекті на відповідні теми.

Тема 5. Етнографічні групи українського народу. Українська діаспора – 3 години

Студенти вивчають:

– субетнос українців.

Тема 6. Українська діаспора – 2 години

- а) історичні умови формування діаспори;
 - б) три хвили української еміграції;
 - в) сучасні зв'язки діаспори з Україною; Світовий конгрес українців.
- Підготувати доповідь про сучасний стан української діаспори.

Тема 7. Традиційні види господарської діяльності в Україні – 2 години

З даної теми студенти вивчають:

- а) народні промисли: рибальство, мисливство, бджільництво;
- б) транспортні засоби.

Законспектувати дані питання за поданим планом.

Тема 9. Українське житло. Влаштування двору.

Типи хат, господарські споруди – 2 години

Студенти вивчають:

- а) різновиди огорожі двору в різних регіонах України;
- б) господарські та громадські споруди села (млин, вітряк, церква, дзвіниця, будинок священика, корчма).

Підготувати усну розповідь та малюнки в конспекті за даними пунктами плану.

Тема 11. Український народний одяг – 2 години

Вивчається символіка народного костюма.

Реферат на тему “Символіка народного костюма”.

Тема 12. Культура українського народу – 1 година

- а) культура традиційна і сучасна;
- б) естрада і цирк – важливі вияви національної культури.

Підготувати доповідь.

Тема 13. Світоглядні уявлення та вірування – 2 години

- а) язичницькі витоки світогляду українців;
- б) морально-етичні норми.

Скласти план до даної теми.

Тема 14. Народні знання в Україні – 1 година

- а) народна педагогіка;
- б) народна астрологія.

Усна розповідь за даними пунктами плану.

Тема 15. Український фольклор – 2 години

- а) народні казки як прозовий жанр художньої творчості;
- б) різновиди пісенного фольклору.

Підготувати доповіді:

- а) українські історичні пісні;
- б) козацькі народні пісні.

Основні поняття курсу дисципліни “Народознавство і фольклор”, які повинен знати студент: *автохтонний; антропологія; асиміляція етнічна; археологія; генетичний; громада; діаспора; зооморфний; етнікос; етнічні процеси; етнос; етногенез; етнографія; етнологія; етніонім; демонологія; інновація; матриархат; міграція; мелос; ментальність; міфологія; народознавство; народність; національність; національні меншини; народні орнаменти; обряд; раса; топонім; традиції; тотемізм; трипільська культура; фольклор; фольклористика.*

Основні вміння

Студент повинен вміти:

- а) користуватися науковою термінологією (основними поняттями);
- б) аналізувати основні положення, порівнювати явища і процеси, які відбувалися;
- в) проводити пошуково-дослідницьку роботу, результатом якої може бути реферат, доповідь, виставка, виготовлена студентом наочність;
- г) навчатись самостійно мислити, готувати конспекти, доповіді, реферати, брати участь у дискусії, конференції.

**КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ
НАВЧАЛЬНИХ ДОСЯГНЕНЬ СТУДЕНТІВ**

Рівень навчальних досягнень	За 5-бальною системою	За 12-бальною системою	КРИТЕРІЇ НАВЧАЛЬНИХ ДОСЯГНЕНЬ СТУДЕНТІВ
I. Початковий	2 –	1	Студент може назвати 1–2 терміни або факти.
	2	2	Студент розуміє навчальний матеріал на елементарному рівні його засвоєння, відтворює якийсь фрагмент окремим реченням.
	2 +	3	Студент сприймає навчальний матеріал, дає відповідь у вигляді вислову (за допомогою викладача).
II. Середній	3 –	4	Студент здатний сприймати та інтерпретувати окремі теми на репродуктивному рівні, не завжди розуміючи окремі положення та явища.
	3	5	Студент володіє знаннями та вміннями, які дають змогу аналізувати, інтерпретувати окремі явища, недостатньо розуміє абстрактні питання та явища, виявляє недостатні знання спеціальної термінології.
	3 +	6	Студент володіє теоретичним матеріалом, відтворює значну частину, за допомогою викладача знаходить потрібні приклади.

III. Достатній	4 –	7	Студент володіє матеріалом і навичками аналізу явища за поданим викладачем зразком, наводить власні окремі приклади на підтвердження певних суджень.
	4	8	Студент вміє аналізувати, порівнювати, узагальнювати матеріал теми; вміє встановлювати причинно-наслідкові зв'язки, аналізувати додаткові джерела, виправляє допущені помилки під керівництвом викладача.
	4 +	9	Студент володіє матеріалом та навичками цілісно-комплексного аналізу, самостійно оцінює окремі положення і явища, вміє виправити допущені помилки, добирає переконливі аргументи на підтвердження власного судження.
IV. Високий	5 –	10	Студент має ґрунтовні інтегровані знання, аналізує народознавчі явища та поняття, але допускає неточність формулювань. Вказані неточності може виправляти самостійно.
	5	11	Студент володіє тематичним матеріалом з народознавства у повному обсязі, вміє використовувати набуті знання і уміння у нових завданнях, виявляє повноту і глибину знань спеціальної термінології, уміння

IV. Високий			систематизувати, узагальнювати, застосовувати набуті знання у творчості.
	5 +	12	Студент вільно володіє матеріалом, здатний систематизувати, узагальнювати, свідомо сприймати та широко застосовувати набуті знання у своїй творчості, вміє самостійно набувати знання та має схильність до філософського аналізу.

ОРІЄНТОВНИЙ ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН

Назва розділу, теми	Кількість годин			
	Усього:	із них:		
		лекц.	практ.	самоств.
II курс, III семестр				
Тема 1. Вступ. Об'єкт, предмет і завдання народознавства. Терміни і поняття.	1	1	–	–
Тема 2. Етнографічна класична спадщина.	1	1	–	–
Тема 3. Історичні аспекти формування і становлення української нації.	6	2	2	2
Тема 4. Історико-етнографічне районування України.	1	1	–	–
Тема 5. Етнографічні групи українського народу.	4	1	2	1
Тема 6. Українська діаспора.	2	1	–	1

Назва розділу, теми	Кількість годин			
	Усього:	із них:		
		лекц.	практ.	самоств.
Тема 7. Традиційні види господарської діяльності в Україні.	5	2	–	3
Тема 8. Народний побут України.	2	2	–	–
Тема 9. Українське житло. Влаштування двору. Типи хат, господарські споруди.	4	2	–	2
Підсумкова контрольна робота				
Усього:	26	13	4	9
II курс, IV семестр				
Тема 10. Побутові сімейні стосунки в Україні.	2	2	–	–
Тема 11. Український народний одяг.	4	1	1	2
Тема 12. Культура українського народу.	2	1	–	1
Тема 13. Світоглядні уявлення та вірування.	3	1	–	2
Тема 14. Народні знання в Україні.	2	1	–	1
Тема 15. Український фольклор.	4	1	1	2
Тема 16. Образотворче мистецтво.	4	2	–	1
Тема 17. Українська обрядовість, її витоки. Народний календар. Основні свята зимового циклу. Весіння та літня обрядовість. Осінні обряди.	4	2	2	–
Тема 18. Мої обереги. Історія моєї малої батьківщини.	3	1	2	–
Підсумкова контрольна робота				
Усього:	28	12	6	9
Разом:	54	27	10	18

ЗМІСТ ТЕМ ПРОГРАМИ

Тема 1. Вступ. Об'єкт, предмет і завдання народознавства.

Терміни і поняття

Визначення народознавства як сукупності знань про походження і етнічну історію, культуру, побут народу.

Терміни “народознавство”, “етнографія”, “етнологія”. Завдання народознавства.

Тема 2. Етнографічна класична спадщина

Основні віхи становлення народознавчих дисциплін. Етнографічна інформація у Біблії. Розвиток знань у стародавні часи й епоху середньовіччя.

Розвиток етнографії у першій половині XIX століття.

Наукові школи і напрями.

Етнографічна експедиція під керівництвом П. П. Чубинського.

Сучасний стан народознавчих досліджень.

Тема 3. Історичні аспекти формування і становлення української нації

Генетичні корені українського народу.

Трипільська культура.

Східні слов'яни. Києво-руська народність.

Сучасні процеси розвитку населення України.

Тема 4. Історико-етнографічне районування України

Етнографічне районування. Соціально-економічні, культурно-побутові особливості Півдня, Слобожанщини, Наддніпрянщини, Поділля, Полісся, Волині, Галичини, Карпат.

Тема 5. Етнографічні групи українського народу.

Українська діаспора

Український етнос, його формування.

Динаміка українського етносу в першій половині XX століття.

Чисельність і розселення українців у 60–90-х роках XX століття.

Тема 6. Українська діаспора

Історичні умови формування діаспори.

Перші поселення українців за межами України.

Сучасні зв'язки з Україною. Світовий конгрес українців.

Тема 7. Традиційні види господарської діяльності в Україні

Землеробство: рільництво, городництво, садівництво.

Скотарство: велика рогата худоба, конярство, вівчарство, птахівництво.

Ремесла: обробка металів, дерева, скла, гончарство.

Народні промисли: рибальство, мисливство, бджільництво.

Транспортні засоби.

Тема 8. Народний побут України

Специфічні особливості українських поселень.

Українська кулінарія.

Тема 9. Українське житло

Українська хата, типи хат, влаштування двору, господарські споруди. Інтер'єр української хати.

Тема 10. Побутові сімейні стосунки в Україні

Сім'я і сімейна община, звичаї і обряди, особливості родинних свят.

Весільна обрядовість. Хрестини.

Тема 11. Український народний одяг

Різновиди традиційного одягу.

Символіка народного костюма.

Тема 12. Культура українського народу

Особливості української міфології.

Релігійна культура українців.

Тема 13. Світоглядні уявлення та вірування

Язичеські витоки світогляду.

Морально-етичні норми.

Міфологічні традиції у віруваннях.

Народна педагогіка.

Тема 14. Народні знання в Україні

Народний досвід у формуванні людської мудрості. Виникнення і розвиток народної математики, астрології, метеорології.

Народна педагогіка. Історія писемності.

Тема 15. Український фольклор

Фольклор – поетичне осмислення духовного світу наших предків. Еволюція усної народної творчості. Різновиди українського фольклору (казки, легенди, перекази).

Пісенний фольклор.

Тема 16. Образотворче мистецтво

Характерні риси і галузі образотворчого мистецтва. Декоративність, орнаментальність. Три основні напрями: пластичне, живописне, графічне. Тематика народних образів.

Тема 17. Українська обрядовість, її витоки

Язичеські корені української обрядовості.

Християнська релігія та повернення до традицій. Народний календар.

Основні свята зимового циклу.

Весіння та літня обрядовість.

Осінні обряди.

Тема 17. Мої обереги. Історія моєї малої батьківщини

Дані про заселення краю. Особливості етнічної культури. Актуальні проблеми сучасного краєзнавства. Архітектурні пам'ятки мого краю. Традиційна фольклористика мого краю. Видатні постаті рідного краю.

Мій родовід.

ПЛАНІ СЕМІНАРСЬКИХ ЗАНЯТЬ

Семінарське заняття № 1

Тема 3. Історичні аспекти формування і становлення української нації

Обговорення рефератів на тему:

1. Генетичні корені українського народу.
2. Трипільська культура українського народу.
3. Східні слав'яни, Києво-руська народність.
4. Формування національної свідомості українців у козацьку добу.

Семінарське заняття № 2

Тема 5. Етнографічні групи українського народу

Обговорення доповідей на тему:

1. Український етнос, його формування, динаміка розвитку.
 2. Поняття про етнос, субетнос в українському народознавстві.
- Етнографічні групи.

Семінарське заняття № 3

Тема 11. Український народний одяг

Обговорення рефератів на теми:

1. Різновиди традиційного одягу.
2. Жіноче національне вбрання.
3. Дівочі зачіски та головні убори.
4. Чоловічий одяг.
5. Символіка народного костюма.

Семінарське заняття № 4

Тема 16. Образотворче мистецтво

Обговорення доповідей на теми:

1. Найдавніші знаки, символи України.
2. Українська вишивка. Рушники.
3. Народний розпис.

Семінарське заняття № 5

Тема 17. Українська обрядовість, її витоки

1. Різдвяний одяг, колядування (літературно-пісенний монтаж).
2. Український вертеп (специфічний фольклорний театр костюмованих виконавців).

Тема 18. Мої обереги. Історія моєї малої батьківщини

Захист рефератів з даної теми.

ТЕМИ ДОПОВІДЕЙ І РЕФЕРАТИВ

1. Формування українського етносу.
2. Етнічні та географічні назви української землі.
3. Українські емігранти. Три хвили еміграції.
4. Житло в духовному світі селянина.
5. Духовна культура українців: вірування, міфологія, демонологія.
6. Народні казки та їх різновиди.
7. Астрономічні знання та народний календар.
8. Релігійна культура українців.
9. Найдавніші знаки-символи в Україні.
10. Народні думи та їх виконавці.
11. Ремесла та народні художні промисли.
12. Сімейні відносини та родинна обрядовість.
13. Символіка народного костюма (етнічна, статева, вікова тощо).
14. Регіональні особливості різдвяного, пасхального обрядів.
15. Мої обереги. Історія моєї малої батьківщини.
16. Козацькі народні пісні.
17. Календарно-обрядові пісні.

РЕКОМЕНДАЦІЇ ЩОДО ОРГАНІЗАЦІЇ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ СТУДЕНТІВ

Основними напрямками самостійної роботи студентів з курсу “Народознавство і фольклор” є підготовка до семінарських занять, написання рефератів, доповідей, а також вивчення окремих тем, винесених в робочій навчальній програмі на самостійне опрацювання.

Викладач повинен так організувати самостійну роботу студентів, щоб вони чітко уяснили завдання і розуміли хід його виконання.

Для цієї підготовки студенту рекомендується мати окремий зошит або відвести певну частину зошита для конспектування лекцій, де б він міг робити відповідні записи, складати тези, робити витяги з першоджерел тощо.

Готуючись до семінарського заняття, студент спочатку на основі конспекту лекцій складає розгорнутий орієнтовний план відповідей. Головним завданням є правильний добір літератури та ефективно її опрацювання.

Це можливо зробити як у читальному залі свого навчального закладу, так і в бібліотеках вузів, з якими заклад співпрацює.

В процесі роботи над рекомендованою літературою студент знайомиться зі змістом, вибирає необхідний матеріал, в разі потреби конспектує його. Засвоївши матеріал, студент за планом складає тези своєї відповіді, обов'язково робить узагальнення й висновки з кожного питання.

Доповідь на конференцію готується також за вказаною послідовністю, але студент її повністю конспектує.

З питань тематичного плану програми, що визначає теми для самостійного вивчення, студент складає **схемоконспект**, де фіксує основні положення, поняття, визначення, коротко розкриває їх зміст.

Специфіка мистецьких навчальних закладів (широке використання індивідуальних графіків навчання) вимагає активного впровадження в навчальний процес такої форми контролю якості знань студентів, як написання ними **рефератів**.

Викладач визначає теми рефератів і терміни їх виконання. Для студентів, що навчаються за індивідуальним графіком, кількість і зміст рефератів повинні охоплювати весь навчальний матеріал (не менше 2-х у

кожному семестрі). Інші студенти пишуть у семестрі не менше одного реферату.

Викладач повинен ознайомити студентів з вимогами щодо написання реферату:

- складові частини;
- зміст;
- висновки;
- список використаної літератури;
- об'єм (10–15 сторінок рукописного або 6–8 друкованого тексту);
- його оформлення.

ЛІТЕРАТУРА

1. *Абакумов О.* Генезис давньоруської писемності. Походження кирилиці. / Наука і культура. Україна. Щорічник. – К., 1989. – Вип.23.
2. *Артюх Л.* Українська народна кулінарія: історико-етнографічне дослідження. – К., 1977.
3. *Багринець В.* Початок нашого родоводу. / Дзвін. – К., 1992. – № 1–2.
4. *Боровський Я.* Світогляд давніх киян. – К., 1992.
5. *Гайдай М.* Народна етика у фольклорі східних і західних слов'ян. – К., 1972.
6. *Грушевський М.* Нариси українського народу. – К., 1990.
7. *Грушевський М.* Усторія України Руси. Т. I. – К., – 1991.
8. *Грушевський М.* Хто такі українці і чого вони хочуть. – К., 1991.
9. *Етнографія* Києва і Київщини. – К., 1986.
10. *Здоровега Н.* Нариси народної весільної обрядовості на Україні. – К., 1976
11. *Кравець О.* Сімейний побут і звичаї українського народу. – К., 1976
12. *Лозко Г.* Українське народознавство. – К., 1993.
13. *Лозинський Й.* Українське весілля. – К., 1992.
14. *Наулко В.* Культура і побут населення України. – К., 1996.

15. *Неживий О., Ужченко В.* Дидактичний матеріал з народознавства. – К., 1993.
16. *Матейко К.* Український народний одяг. – К., 1987.
17. *Культура і побут населення України.* – К., 1993.
18. *Мирослав Попович.* Нариси історії культури України. – К., 1999.
19. *Рудницька О.* Українське мистецтво у полікультурному просторі. – К., 2000.
20. *Скуратівський В.* Віпець. – К., 1994.
21. *Субтельний О.* Україна. Історія. – К., 1993.
22. *Самойлович В.* Українське народне житло. – К., 1993.
23. *Струнка М.* Організація пошукової роботи з етнографії у шкільних краєзнавчих музеях. – К., 1989.
24. *Українська* минувшина: Історичний етнографічний довідник. – К., 1993.
25. *Історія* світової культури. Навчальний посібник для студентів гуманітарних спеціальностей вищих закладів освіти (Автори: *Л. Т. Левчук* (керівник), *В. С. Гриценко*, *В. В. Єфименко* та ін.). – К., 1999.